

Енергетската ефикасност во општинските асоцијации ЕеМА

СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОБИРАЊЕ
И ЗАСТАПУВАЊЕ ЗА
ЕНЕРГЕТСКАТА ЕФИКАСНОСТ ВО
АСОЦИЈАЦИИТЕ НА ОПШТИНИТЕ
ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЈИЕ

СЛЗЕЕ

ЛОБИРАЊЕТО Е НАШЕ ПРАВО — ЌЕ ГО ИСКОРИСТИМЕ 100%!

Енергетската ефикасност

ВО ОПШТИНСКИТЕ АСОЦИЈАЦИИ
ЕеМА

СТРАТЕГИЈА ЗА ЛОБИРАЊЕ
И ЗАСТАПУВАЊЕ ЗА
ЕНЕРГЕТСКАТА ЕФИКАСНОСТ ВО
АСОЦИЈАЦИИТЕ НА ОПШТИНИТЕ
ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЈИЕ

СЛЗЕЕ

ЛОБИРАЊЕТО Е НАШЕ ПРАВО – ЌЕ ГО ИСКОРИСТИМЕ 100%!

Editors

Vesna Kolega
Dubravka Bošnjak

Author

Vesna Kolega

Associations of Municipalities – partners of the Project EeMA

Union of Municipalities of Montenegro

Project Coordinator, Ivana Lalević

Association of the Units of Local Self Government of Republic of Macedonia

Project Coordinator, Natasha Vrteska

Association of Kosovo Municipalities

Project Coordinator, Liridona Ponosheci

Association of Municipalities and Cities of Federation of Bosnia and Herzegovina

Project Coordinator, Amir Kupusija

Association of Towns and Municipalities of Republic of Srpska

Project Coordinator, Predrag Pajić

Standing Conference of Towns and Municipalities in the Republic of Serbia

Project Coordinator, Aleksandar Popović

GIZ - ORF EE and ORF MMS team

Dubravka Bošnjak, Project Manager

Ilija Sazdovski, Country Coordinator, Macedonia

Avni Sfishta, Country Coordinator, Kosovo

Jasna Sekulović, Project Manager and Country Coordinator, Montenegro

Sanela Veljkovski, Country Coordinator, Serbia

Emina Durmo, Adviser for Gender Equality/Gender Mainstreaming

Graphic and text design

Dario Pejčinović, Student

Tamara Čolović, Student

Published by the

Deutsche Gesellschaft für

Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Open Regional Funds for South-East Europe– Energy Efficiency & Modernisation of Municipal Services

Registered offices

Bonn and Eschborn, Germany

GIZ Regional office Sarajevo, ZmajaodBosne 7-7a,

ImportanneCentar 03/IV

71 000 Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

T+ 387 33 957 500 F + 387 33 957 501

GIZ-BosnienHerzegowina@giz.de

www.giz.de/regional-funds-southeasteurope

On behalf of the

German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ) and Government of Switzerland

Responsible

Dubravka Bosnjak

Joachim Gaube

Disclaimer

The information, interpretations and conclusions in this brochure represent the opinions of the authors and do not necessarily reflect the position of the Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

ВОВЕД

Регионалниот проект *Енергетска ефикасност во општинските асоцијации (ЕеМА)* ја поддржува соработката помеѓу асоцијациите на општините (АНО) од земјите од Југоисточна Европа (ЈИЕ): Босна и Херцеговина, Косово, Македонија, Црна Гора и Србија, кои ја изразија својата подготвеност и ги насочија своите напори кон зајакнување на соработката во областа на енергетската ефикасност, обновливите извори на енергија и значителното намалување на емисиите на јаглерод.

Проектот ЕеМА е финансиран и поддржан од Германското сојузно министерство за економска соработка и развој (BMZ) и Владата на Швајцарија, а се спроведува преку регионалните отворени фондови за модернизација на општинските услуги и енергетска ефикасност на Германското друштво за интернационална соработка (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH) - (ГИЗ).

Целта на регионалната соработка е размена на знаења и искуства што се од значење за воведувањето на мерки за подобрување на енергетската ефикасност и намалување на емисиите на CO₂ во земјите од ЈИЕ. Унапредувањето на мерките за енергетска ефикасност и вложувањето напори за зголемување на јавната свест во врска со енергетската ефикасност (ЕЕ), како и заедничкиот настап на АНО на регионалните и меѓународните настани, ќе придонесат за зајакнување на нивната улога.

Како краен резултат на заедничката работа на сите партнери вклучени во проектот и со употреба на регионално развиената заедничка методологија, беше развиена Стратегијата за лобирање и застапување за енергетска ефикасност во асоцијациите на општините во земјите од ЈИЕ - СЛЗЕЕ. СЛЗЕЕ е специјализиран тип на стратешки план со цел да ги претстави активностите кои АНО можат да ги превземат во земјите од Југоисточна Европа со цел да се обезбеди поддршка од националните власти и други клучни засегнати страни, да ги поттикне и развие одржливата енергија и енергетската ефикасност во општините од Југоисточна Европа. Мисијата на СЛЗЕЕ е да се зголеми опсегот на влијание во насока на подобрување на политиките и постигнување на структурни промени во енергетската ефикасност како клучна област за економски развој на општините од ЈИЕ, при што ќе дојде до економски развој на национално ниво.

Основниот принцип на СЛЗЕЕ е дека на АНО им е потребна јасна и директна стратегија за лобирање за енергетската ефикасност, со цел да може да се работи стратешки и да се прави поделба на одговорностите и задачите за да се постигнат најдобри резултати.

Успешното спроведување на СЛЗЕЕ ќе ги зајакне АНО во насока на развивањето на најдобрите начини на соработка со сите засегнати страни и нивно мотивирање за изградба на општини со одржлива енергија во земјите од ЈИЕ како императив за одржлив развој.

Оттука, би сакале да им се заблагодариме на сите оние кои активно ја поддржаа и дадоа значаен придонес за СЛЗЕЕ.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	3
СОДРЖИНА	4
ЛИСТА НА КРАТЕНКИ.....	5
ШТО Е ЗАСТАПУВАЊЕ И ЛОБИРАЊЕ?.....	6
ВИЗИЈА И МИСИЈА НА СЛЗЕЕ	7
СЛЗЕЕ МЕТОДОЛОГИЈА И ЦЕЛИ	8
УЛОГИТЕ НА АНО ВО РАМКИТЕ НА СЛЗЕЕ.....	9
20 „ЗЛАТНИ“ ПРАВИЛА НА СЛЗЕЕ	13
ТРИ ОСНОВНИ ЧЕКОРИ ЗА УСПЕШНА СЛЗЕЕ.....	16
КЛУЧНИ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ НА СЛЗЕЕ	19
АНАЛИЗА НА СЛЗЕЕ ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ.....	26
КАКО ДА СЕ РАБОТИ СО НОВИНАРИ?.....	27
ГЛАВНИ ПРОЕКТИ ЗА ЛОБИРАЊЕ ВО ЗЕМЈИТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА	30
РОДОВА ЕДНАКВОСТ КАКО ЕДЕН ОД ПРИНЦИПИТЕ НА СЛЗЕЕ.....	31
СЛЗЕЕ МОНИТОРИНГ, ЕВАЛУАЦИЈА И НАТАМОШНО ДЕЛУВАЊЕ	33
ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	34

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

- АЗ** – Арена за застапување
- АНО** – Асоцијации на општините
- БЕФ** – Балтички еколошки форум Германија
- ЗПОР** – Здружение за проектирање на одржлив развој
- ЕЕ** – Енергетска ефикасност
- ЕУ** – Европска унија
- РЕ** – Родова еднаквост
- ИРЕ** – Индекс на родовата еднаквост
- МРЕ** – Маркер за родова еднаквост
- GIZ** - Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH
- ORF EE** - Open Regional Fund for South East Europe - Energy Efficiency
- РИ** – Родова интеграција
- АПЛЗ** – Акциски план за лобирање и застапување
- СЛЗЕЕ** – Стратегија за лобирање и застапување за енергетска ефикасност
- АПЛЕЕ** – Акциски план за локална енергетска ефикасност
- ОЛС** – Орган на локалната самоуправа
- ЧП** – Член на Парламент
- НО** – Национален орган
- ОЕСР** – Организација за економска соработка и развој
- PDI** – Јавен дијалог за одржливо користење на енергија во рамките на иницијативата на ЈИЕ
- УЈ** – Учество на јавноста
- ОИЕ** – Обновливи извори на енергија
- АОЕ** – Амбасадори на одржлива енергија
- АПОЕ** – Акциски план за одржлива енергија
- РОЕ** – Развој на одржливата енергија
- ЈИЕ** – Југоисточна Европа
- ЕОО** – Енергетски одржлива општина
- ПОУМ** – План за одржлива урбана мобилност

ШТО Е ЗАСТАПУВАЊЕ И ЛОБИРАЊЕ?

Главната цел на стратешкото лобирање и застапување е да се влијае врз носителите на одлуки со цел унапредување и подобрување на положбата на одредена група¹. Носители на одлуки може да бидат политичарите и креаторите на политики, како и специфични интересни групи и засегнати страни. Застапувањето и лобирањето како составен и важен дел од ангажирањето на заедницата е важна активност која ги охрабрува луѓето да ги унапредуваат своите мисли и перцепцијата за своето место и улога во заедницата, и да разберат дека поседуваат одредени права што може да ги искористат на многу активен начин. Со текот на времето овие процеси ги охрабруваат луѓето да ги предизвикуваат традиционалните улоги на владата и општеството, но, исто така, да разберат дека сите страни имаат права, но и обврски². Застапувањето и лобирањето се активности што меѓусебно не се исклучуваат, туку се дополнуваат и развиваат паралелно.

Општоприфатените методи на **застапување** често се користат за спроведување на промени преку поставување барања. Најчесто овие методи се користат првенствено за *испраќање на информации* со цел да се пренесе одредена порака, или да се мобилизираат луѓе со цел да го ублажат ставот на одреден носител на одлуки.

Примери на **застапување** / кампањи за застапување:

- Демонстрации
- Петиции
- Соопштенија за јавноста - прес-конференции
- Написи во дневните весници, колумни
- Социјални медиуми
- Блогирање
- Медиумски кампањи
- Тужби

Лобирањето е специјализирана форма на застапување. Тоа е стратешки, планиран и неформален начин за влијание врз носителите на одлуки.

Примери на **лобирање**:

- Лични дописи
- Директни состаноци со носителите на одлуки (како на пр., пратеници во Собранието)
- Неформални контакти на приеми (на пример, во Министерството за енергетика)
- Работни средби со носителите на одлуки
- Лични разговори преку телефон (на пример, со контактите во амбасадите)
- Разработка на заеднички стратегии

Карактеристики на успешно лобирање:

- Отворена (двонасочна) комуникација
- Влијаење преку поврзување на интересите на различните засегнати страни
- Креирање на win-win ситуации и инвестирање во долгорочни односи со носителите на одлуки

1 Прирачник за лобирање и застапување, ICCO, јуни 2010 година, достапен на: <http://www.icco.nl/Portals/1/Documenten/Lobby%20and%20advocacy%20guidelines.pdf>

2 Shire of Mundaring стратегија за застапување и лобирање, изготвена од страна на Стефани Иредел, советник за пристап, Shire of Mundaring јули 2011 година, ажурирана во октомври 2013 година; достапна на: <http://www.mundaring.wa.gov.au/>

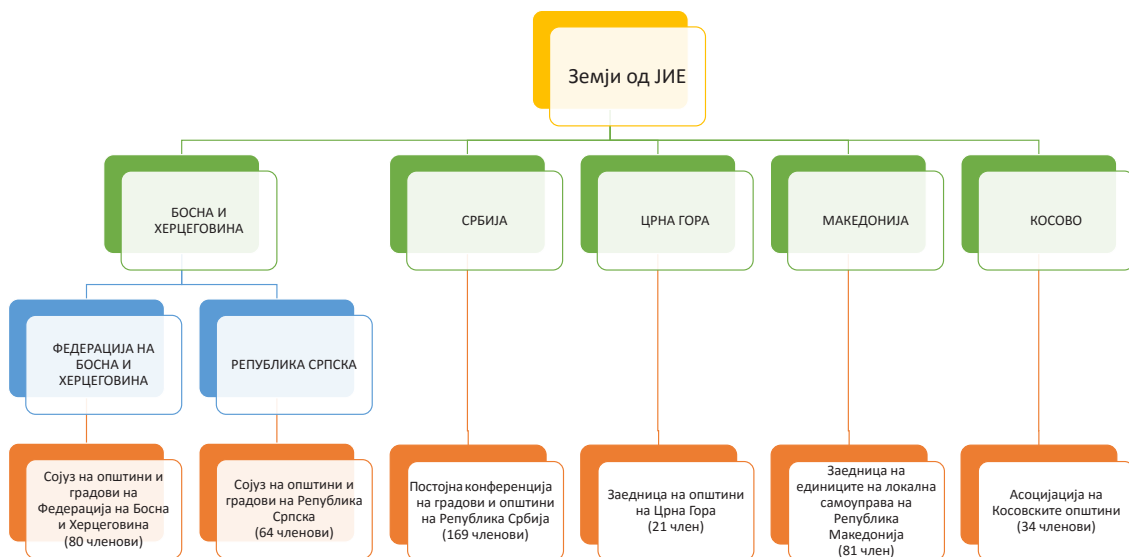
ВИЗИЈА И МИСИЈА НА СЛЗЕЕ

Општата визија на Стратегијата за лобирање и застапување за енергетска ефикасност (СЛЗЕЕ) е да ги поддржи АНО во земјите од ЈИЕ во влијаењето врз националните влади, со цел унапредување и подобрување на условите за развој на енергетската ефикасност и одржливо управување со енергијата во градовите и општините од регионот на Југоисточна Европа.

Главната мисија на СЛЗЕЕ е да го зголеми опсегот на влијание, да ги подобри политиките и да постигне структурни промени во секторот за енергетска ефикасност како клучна област за економски развој на општините од ЈИЕ што ќе доведе до економски развој на национално ниво.

СЛЗЕЕ претставува специјализиран тип на стратешки план во кој се наведени активностите кои АНО во земјите од Југоисточна Европа (Слика 1) може да ги преземат за да се обезбеди поддршка од националните власти и други клучни засегнати страни со цел да се поттикне и развие одржлива енергија и енергетска ефикасност во општините од ЈИЕ.

Слика 1: АНО во земјите од ЈИЕ

СЛЗЕЕ МЕТОДОЛОГИЈА И ЦЕЛИ

Проактивното застапување и лобирање треба да биде една од главните стратешки цели на АНО за да ги постигнат своите мисии и обврски во однос на нивните членови. За АНО, застапувањето и лобирањето се област на интерес, особено поради фактот што општините постојано прифаќаат надлежности и одговорности на централно ниво, а во многу случаи, капацитетите за нивно ефикасно извршување не се доволни. Многу е важно претставници на општините да имаат можност да го искажат својот став за одредени прашања од интерес за општините преку АНО. Сепак, оваа артикулација на интереси треба да биде повеќе структурирана и координирана така што пренесените пораки ќе имаат поголемо влијание врз носителите на одлуки³.

Потребно е да се преземат дополнителни чекори во однос на јавното застапување кои што ќе придонесат јавното мислење и јавните политики да бидат под силно влијание. Јавната свест за активностите и иницијативите кои што се преземаат од страна на АНО, и на крај потребата да се интервенира во законската регулатива за енергетска ефикасност се аспекти на кои што треба да им се посвети поголема енергија. Додека лобирањето од една страна треба да се користи како алатка за постигнување на соодветните промени, во реалноста, јавното застапување, од друга страна претставува еден вид голем чадор кој опфаќа разновиден спектар на активности за унапредување на промените во политиката, независно од тоа дали активностите ќе се извршат преку формални или неформални канали. Комуникацијата со развојните партнери претставува уште еден аспект каде што една АНО може да им помогне на општините во подобрувањето на квалитетот на јавните услуги како и во подобрувањето на учинокот на општините, исто така, да им помогне и во лобирањето за своите интереси во оваа динамична средина, едноставно, преку искористување на постоечката соработка со постоечките партнери.

Преку успешното спроведување на СЛЗЕЕ, АНО ќе го поддржат постигнувањето на следните цели⁴:

- Натамошно усогласување на правната рамка со законодавството на ЕУ во енергетскиот сектор на земјите од Југоисточна Европа;
- Создавање на регулаторни и финансиски услови за поширока имплементација на енергетската ефикасност и обновливите извори на енергија на локално ниво;
- Намалување на енергетската зависност, енергетскиот интензитет, влијанијата врз животната средина и климатските промени, како и зголемување на безбедноста во однос на снабдувањето со енергија преку имплементација на мерки за енергетска ефикасност, воведување на управување со енергија и искористување на обновливите извори на енергија;
- Подигнување на свеста и капацитетот на сите нивоа во однос на важноста на рационалното управување со енергијата во земјите од ЈИЕ;
- Во соработка со засегнатите страни на национално ниво и оние од граѓанските организации, АНО ќе продолжат да ја промовираат ефикасната употреба на енергијата и искористувањето на обновливите извори на енергија на локално ниво, со цел зголемување на свеста на носителите на одлуки на локално ниво за тоа од колкава важност се овие прашања за локалните заедници;

3 Здружение на косовските општини: СТРАТЕШКИ ПЛАН НА КОЛЕГИУМОТ ЗА ЈАВНИ УСЛУГИ 2014-2017, Приштина, септември 2013 година

4 Стратешки план на Постојната конференција на градовите и општините (SCTM) 2014 -2017, Белград, декември 2013

- Усвојување на соодветни акциони планови за управување со енергијата на локално ниво, како и подготовка, спроведување и следење на проекти од областа на енергетската ефикасност и искористувањето на обновливи извори на енергија;
- Воведување и стартување на системот за управување со енергијата на локално ниво, како една од клучните алатки за рационализирање на потрошувачката на енергија на локално ниво;
- Креирање на образци на локални документи и зајакнување на капацитетите на градовите и општините во насока на воведувањето и применувањето на Одржливото управување со енергија;
- Јакнење на принципите на родовата еднаквост.

СЛЗЕЕ се заснова на следниве основни принципи:

- Опфаќање на подолг временски период, доволно долг за да овозможи вкоренување и материјализирање на одржливата промена;
- Потребно високо ниво на амбиција со јасна визија, мисија и цели;
- Вклучување на родовата перспектива како императив за одржлив енергетски развој во земјите од ЈИЕ;
- Идентификување на сите засегнати страни;
- Обраќање кон засегнатите страни;
- Да се земат предвид промените во општеството, демографијата, политичките, економските и енергетските околности;
- Интегрирање на одржливиот енергетски развој во рамките на здравјето, безбедноста, пристап, удобност, отпад и пошироките општествени цели;
- Вклучување на флексибилен, креативно размислување надвор од она што е претходно испробано;
- Вклучување на процес за следење и евалуација;
- Соработка со сите заинтересирани страни за реализација на успех.

УЛОГИТЕ НА АНО ВО РАМКИТЕ НА СЛЗЕЕ⁵

Клучната функција на било која асоцијација на локалната самоуправа, е да ги претставува и застапува интересите на своето членство. Идниот период ќе постави одредени сериозни предизвици пред локалните самоуправи во земјите од ЈИЕ, и со тоа оваа функција на АНО добива дополнително значење. Постојат многу проблеми: правната рамка на системот на локалната самоуправа сè уште не функционира правилно, додека постојните прописи не се применуваат во целост; повисоките нивоа на власта целосно не ја признаваат важноста и улогата на локалните власти; тие, исто така, целосно и доследно не ја почитуваат поделбата на власта помеѓу различните нивоа на власт и релевантното законодавство. Понатаму, потребата за реформи во многу области е од особено значење за локалната самоуправа (финансирање на локалната самоуправа, локален економски развој, заштита на животната средина, регулаторни реформи, системски прашања поврзани со функционирањето на локалната самоуправа, концесии и средствата што им припаѓаат на единиците на локалната самоуправа, итн.).

⁵ Стратегија за развој АМСФБИН 2015-22, Сараево, октомври 2015 година

Затоа, улогата на АНО во иницирањето и насочувањето на реформите во овие области може, и треба да биде нагласена. Функцијата на застапувањето и лобирањето ќе биде од особено значење во контекст на процесот на пристапување кон ЕУ на земјите од ЈИЕ. Локалните власти треба поинтензивно да се вклучат во овој процес во чии рамки задолжително ќе бидат донесени или изменети голем број на прописи со цел да се обезбеди нивна соодветна примена на локално ниво. Затоа, од суштинско значење е секоја АНО да ги истакне заедничките интереси на единиците на локалната самоуправа и да биде нивни претставник во рамките на овие процеси.

Имајќи го сето ова на ум, секоја АНО треба да ги дефинира следните **стратешки цели** за развојот на сопствената функција во рамките на Застапувањето и Лобирањето:

- I. Зголемена интеракција со членовите на АНО и нивно активно учество во дискусиите и дефинирањето на заедничките интереси;
- II. Развој и употреба на аналитички и систематски пристап во активностите во врска со Застапувањето;
- III. Унапредување на статусот и видливоста на секоја АНО како претставник на интересите на градовите и општините во процесот на креирањето на политиките и законодавството.

I. Подобрена интеракција со членовите на АНО и нивно активно учество во дискусиите и дефинирање на заедничките интереси

Со цел да обезбеди подобра интеракција со своите членови и да го поттикне нивното учество во застапувањето и лобирањето, една АНО треба да ги интензивира своите напори во насока на организирање на различни видови на тематски настани собирајќи претставници на локалната самоуправа, со цел да ја анализира состојбата во одредени области, да формира општо разбирање за нивните интереси и ставови, и да започне иницијативи насочени кон решавање на различни проблеми од интерес за локалните самоуправи. Механизмите за следење на спроведувањето на политиките и прописите на локално ниво во соработка со своите членови треба да се подобрат. Треба да се посвети посебно внимание на натамошното зајакнување на законодавните тела - Генералното собрание, Претседателството и комисиите, како и на постојните и нови мрежи на општински експерти (секретарите на општинските администрации, експерти за ЕЕ, енергетско одржлива општина (ЕОО), финансиски инструменти на ЕУ итн.), со цел да се идентификуваат проблемите и да се дефинираат потребите во врска со спроведувањето на законите и политиките во одредени области. Треба да се свикуваат тематски сесии, како и други видови на настани со цел да се постигне заеднички договор за ставовите и иницијативите на локалните самоуправи. Понатаму, АНО треба да спроведат годишна анкета на членовите, со цел да се добие сигурна основа за формулирање на ставовите и иницијативите за кои што ќе биде вршено застапување и лобирање.

Главните **активности** вклучуваат:

1. Редовни состаноци на Генералното собрание, Претседателството, комисији и мрежи во рамките на АНО, како и континуирано прибирање и обработка на поединечни иницијативи од страна на членовите;
2. Воспоставување на нови мрежи во рамките на АНО;
3. Годишни истражувања за потребите на градовите и општините во врска со главните програмски области на АНО и за ставовите на членовите во врска со приоритетите за застапување;
4. Организирање на настани (конференции, тркалезни маси, фокус групи, работилници, итн.), со цел да се разговара за прашањата од значење за локалната самоуправа.

II. Развој и употреба на аналитички и систематски пристап во активности во врска со застапувањето

Доследното и легитимно претставување и застапување на ставовите на членството, особено во поглед на итни прашања и непредвидливи потези на повисоките нивоа на власта, бара секоја АНО да развие СЛЗЕЕ како рамковна програма, платформа која ќе служи како документ во процесите на застапување и лобирање на полето на енергетската ефикасност и одржливите енергетски општини, и – како резултат на таквиот рамковен документ - голем број на акциони планови за лобирање и застапување (АПЛЗ) како специфични платформи, документи кои што ќе ги дефинираат главните погледи и ставови на Асоцијацијата во врска со главните прашања за ЕЕ и ЕОО. Посебно внимание треба да се посвети на анализата на потребите, можностите и капацитетите на локалните власти со цел да се прилагодат на барањата кои произлегуваат од процесот на интеграција во ЕУ, пред сè, во енергијата и животната средина, но исто така и во други области како јавната администрација, земјоделството и руралниот развој, јавните набавки, претприемништвото и вработувањето, итн.

Главните **активности** вклучуваат:

1. Развој и успешно спроведување на СЛЗЕЕ како рамковен програмски документ на АНО што се занимава со енергетски прашања;
2. Развој и успешно спроведување на АПЛЗ како специјализирани програмски документи кои се занимаваат со специфични задачи;
3. Редовна двегодишна анкета за енергетската состојба во единиците на локалната самоуправа, особено за ЕЕ и ЕОО;
4. Истражување за состојбите во енергијата и животната средина, области од интерес за локалната самоуправа во врска со пристапот кон ЕУ.

III. Унапредување на статусот и видливоста на секоја АНО како претставник на интересите на градовите и општините во процесот на креирањето на политиките и законодавството

Степенот и квалитетот на односите помеѓу АНО и повисоките нивоа на власта сè уште не се на задоволително ниво; повисоките нивоа на власта доследно не ги вклучуваат и консултираат АНО во процесите на донесување на одлуки во однос на позицијата, одговорностите и потребите на градовите и општините. Со цел да се подобри нивната позиција пред повисоките нивоа на власта и во наредниот период, АНО треба да ги фокусираат своите активности во две насоки. Прво, да бидат активни преку јавно застапување и лобирање со потребата за консултирање на локалните власти во процесот на донесувањето на одлуки и законодавните процеси кои што влијаат врз локалните самоуправи, врз основа на анализа на тековната состојба во оваа област. Ова треба да биде проследено со предлози до повисоките нивоа на власта во однос на натамошна реформа на правната рамка и вршење консултации со локалните власти. Вториот курс на дејствување треба да биде насочен кон изнаоѓање на решенија за актуелните проблеми и тешкотии со кои се соочува системот на локалната самоуправа. За таа цел, АНО треба да вложат напори за развој на програмски документи, предлог-политики, закони и подзаконски акти по мерка кои ќе регулираат специфични области на работа на локалната самоуправа во рамките на енергијата и животната средина. Треба да се направат напори за подобрување на нивото на комуникација со парламентите, владите и релевантните министерства, со цел да се воспостават редовни периодични состаноци, информативни состаноци и презентации со претставници од АНО каде што ќе се разговара за конкретни прашања од интерес за локалните власти. Ваквите средби и размена на искуства, исто така, ќе придонесат за поуспешна имплементација на одлуките донесени од страна на повисоките нивоа на власта.

Главните **активности** вклучуваат:

1. Активно и јавно застапување во врска со потребата за консултации со локалните власти во процесот на донесување на одлуки кои влијаат на единиците на локалната самоуправа;
2. Анализа на моменталната состојба на процесот на консултации со локалните власти во земјите на ЈИЕ;
3. Развој и застапување на иницијативата за реформа на правната рамка која се однесува на практиката на консултациите со Асоцијацијата и локалните власти, како и формирање на постојани тела (форуми) за такви консултации;
4. Предлози за креирање на политички документи, политички предлози и закони по мерка и други прописи од интерес за локалната самоуправа до повисоки нивоа на власта;
5. Иницирање на воспоставување на „Група на пратеници - Пријатели на локалните самоуправи“ во рамките на парламентите;
6. Свикување редовни периодични состаноци и други видови на настани за собирање на претставниците од АНО и соодветните министерства, со цел да се разгледаат постојните и системски прашања поврзани со локалната самоуправа, и да се поддржи имплементацијата на политики и регулативи за енергетска ефикасност; подготовка и спроведување на овие состаноци.

20 „ЗЛАТНИ“ ПРАВИЛА НА СЛЗЕЕ

Лобирањето е повеќе форма на уметност отколу наука, затоа неизбежен е елементот на проценка на она што следува и, се разбира, природата на активноста ќе се разликува во зависност од прашањето и политичкиот форум каде што се одвива лобирањето⁶.

20 „златни“ правила на СЛЗЕЕ кои што АнО⁷ треба да ги следат:

1. Проверка на фактите

Најуспешното лобирање секогаш се заснова на точни и ажурирани податоци и добро аргументиран случај основан на веродостојни докази и предаден пред правата публика со вистински тон и во право време.

2. Усогласување со целта

Иако ова може да изгледа очигледено, на големо изненадување, ова е чекор што најчесто се испушта и поради тоа доведува до неизбежно лоши резултати. Ефективното лобирање зависи од едноставноста, конзистентноста и реалноста на пораката, и затоа сите опции треба да се земат предвид на почетокот на процесот.

3. Креирање на писмена форма на предметот

Иако една кампања на лобирање обично вклучува лице-в-лице состаноци, не постојат шанси за успех освен доколку политичарите и службениците не го добијат случајот за разгледување во писмена форма. Документот треба да биде јасен, да се избегнува жаргонот и, доколку е наменет за политичари, истиот да биде краток (најдобро, не повеќе од една А4 страница). Од друга страна пак, на службениците ќе им бидат потребни технички детали за да им помогнат да ја сфатат точната природа на можните решенија на проблемот.

4. Идентификување на сојузници

Некои кампањи може да успеат и само со помош на тежината на аргументот, но во реалноста, носителите на одлуки вообичаено ќе ја споредат тежината на аргументот од различни страни. Затоа, веројатно е кампањата да успее во партнерство со други лица кои што имаат слични цели. Доколку успеете да убедите важен тинк-тенк да го поткрепи Вашиот аргумент и да го емитира во медиумите, ќе добиете значителна предност.

5. Одредување на соодветен тон

Бидете учтиви и љубезни, но, исто така, отворени и јасни. Мора да запомните дека, иако Вие имате право да го истакнете Вашиот став, политичарите и службениците имаат обврска да донесат одлука во интерес на јавноста. Исто така, тие треба да запомнат дека се слуги на народот, а не господари, и дека тие имаат обврска внимателно да ги разгледаат презентациите од страна на оние кои што се под директно влијание на нивните решенија.

⁶ Мајкл Барел: Посебно нарачан извештај: Лобирање и медиуми: Работа со политичари и новинари, издаден од страна на Thorogood 10-12 Rivington Street London EC2A 3DU, 2001 година

⁷ Достапни на: <http://www.lobbying.ru/Dokuments/Lobbying.and.theMedia.1854182404.pdf>

6. Опкружете се со пријатели пред да Ви затребаат

Во природата на човекот е повеќе да одговора на барањата за помош од страна на луѓе што веќе ги познава, а политичарите и функционерите се само луѓе. Затоа, обидете се да запознаете поединци за кои што сметате дека ќе бидат на клучна позиција пред тие воопшто да стигнат на таа позиција. Една од најзначајните функции што консултанството може да ја изврши е само да Ве извести кои се овие „свезди во подем“.

7. Одберете го вистинскиот момент

Запомнете, лобирањето треба да се одвива на време со цел да влијае врз настаните. Нема потреба од преземање било каква акција откако коцката веќе ќе биде фрлена.

8. Запомнете го она што ги мотивира политичарите

Речиси секогаш, она што ги мотивира политичарите е желбата да ги задржат своите позиции. Политичарот ќе се согласи на средба бидејќи предчувствува дека ќе му обезбедите информации што ќе му овозможат подобро да ја врши својата работа, а можеби како резултат на тоа и ќе се прослави.

9. Поврзете ги Вашите прашања

На моменти, Вашето прашање ќе биде на врвот на политичката агенда и ќе немате проблеми со насочувањето на вниманието, но многу почесто ќе треба да размислите за тоа како најдобро да ги поврзете Вашите прашања со одредена политичка дебата што е веќе во тек.

10. Кажувајте ја вистината

Кога резултатот на одредена политичка одлука е од суштинско значење за Вас, заобиколувањето на рабовите на вистината може да Ви изгледа примамливо со цел да ги избегнете непријатните факти и послабите елементи на Вашиот случај да ги прикажете во најдобро светло. Не правете го тоа. Не правете го тоа, бидејќи не треба и бидејќи најчесто Вашата непријатна врска со вистината ќе биде разоткриена и Вие ќе го изгубите целосниот кредибилитет.

11. Побарајте помош

Друга очигледна изјава, изненадувачки често игнорирана. Доколку некој политичар или службено лице се согласи да се сретне со Вас, тоа ќе биде затоа што тој верува дека ја говорите вистината. Тој ќе ги сослуша Вашите излагања на фактите, но со оглед на природата на нивната работа, нивните примарни интереси ќе бидат во насока на она што Вие би сакале тие да направат во врска со тоа. Затоа, не срамете се: кажете им.

12. Слушајте и внимателно следете

Ова ќе Ви помогне да заклучите дали Вашите ставови се успешни или каде се наоѓаат недостатоците во Вашиот случај.

13. Брзо одговарајте на барањата за повеќе информации**14. Бидете селективни, но не премногу селективни**

Идентификувајте ги функционерите кои што се одговорни за Вашето прашање, но

не заборавајте дека повеќето прашања се разгледуваат меѓу-одделенски и повеќето одлуки се донесуваат на колегиум.

15. Бидете упорни

Политичарите од целиот свет најчесто ќе Ви кажат дека нивното прашање ќе биде најдобро прифатено доколку не се предизвикуваат проблеми во услови каде што веќе ситуацијата е стабилна. Игнорирајте ги. Тие се обидуваат светот да го прилагодат на себе, но Вие имате право да бидете сослушани. Исто така, не треба да се вклучите во кампања која немате намера да ја спроведете до крај. Откако ќе поставите одредено прашање на дневен ред, службениците ќе се обидат да го решат и доколку Вие не се вклучите, резултатите би можеле да бидат катастрофални.

16. Почитувајте го правилото за државни службеници

Никогаш не потценувајте го значењето на службениците, за разлика од политичарите. Се разбира, одлучните политичари (релативно мала група) може да го променат светот, но за многу прашања каде што е потребно лобирање, вистинската моќ лежи кај службениците. Тие ги подготвуваат извештаите. Тие даваат препораки. Тие ја утврдуваат агендата. Придобијте ги на Ваша страна, и најчесто ќе бидете успешни. Доколку не ги убедите да бидат на Ваша страна, најверојатно нема да постигнете успех.

17. „Ѓаволот“ се наоѓа во деталите

Ретко, може да се случи да лобирате за прашање од голема важност каде одлуката ќе биде црна или бела, успех или неуспех. Ќе се најдете во ситуација да ги разгледувате „нијансите на сива боја“, при што, вниманието на деталите ќе биде од суштинско значење. Сето тоа може да тргне во друг правец во зависност од тоа дали клаузулата вели „и“ или „или“. Затоа, внимавајте.

18. Бидете дискретни во победата

Важно е да победиш, не да покажеш дека си победил. Доколку системот го прифати она што Вие го сметате за вистинска одлука, дозволете истиот да преземе одговорност за тоа.

19. Размислете за учеството на медиумите

Задолжително направете проценка на предностите и ризиците за и против разговарањето со новинари.

20. Земете го предвид принципот на родова еднаквост

Бидете свесни за принципот на родова еднаквост и интегрирајте го секогаш и секаде каде што ќе се отвори можност.

ТРИ ОСНОВНИ ЧЕКОРИ ЗА УСПЕШНА СЛЗЕЕ

Иако СЛЗЕЕ првенствено се однесува на носителите на одлуки (национални и локални власти во земјите од ЈИЕ одговорни за енергијата, а посебно за ЕЕ), од големо значење е да се вклучат и други заинтересирани страни. Понатаму, многу е важно да се напомене дека без учество на јавноста (Ј) не може да постои успешна приказна.

Најважните чекори за постигнување на целите за лобирање се следните:

- I. Идентификација и успешен пристап до релевантните носители на одлуки;
- II. Подготовка на АНО и воспоставување на мрежа на поддржувачи;
- III. Идентификација на други заинтересирани страни.

I. Идентификување и успешен пристап до носителите на одлуки во областа на енергетската ефикасност

Првиот чекор е да се изберат оние носители на одлуки што поседуваат моќ и влијание за промена на политиката во врска со целите на енергетската ефикасност.

Треба да се постават 4 главни прашања:

- 1) Кој е одговорен?
- 2) Кои се носителите на одлуки што можат да го решат проблемот?
- 3) Врз кого сакаме да влијаеме?
- 4) Кој е тој што треба да смени нешто и кога е најпогодниот момент за да се постигне тоа?

Често се јавуваат лица што не се официјални носители на одлуки, но имаат големо влијание врз носителите на одлуки. За успешноста на било каква кампања за лобирање или застапување, од суштинско значење е да се дознаат позициите, интересите и потребите/мотивациите на носителите на одлуки врз кои се обидува да се влијае.

Личната добивка, некомпетентноста или недостатокот на свест може да ја попречат посакуваната промена. Пристапот до таквите информации може да помогне во таргетирањето на нашата порака и/или во „едуцирањето“ на вистинските луѓе и нивно согласување со нашата гледна точка. Ова ќе послужи за зацврстување на влијанието во иднина. Пред да се обидеме некогаш да го убедиме за исправноста на нашата кауза и цел, потребно е да се потрудиме да развиеме значаен и остроумен однос со него или неа. Сепак на крајот, носителот на одлуки е личност, а не институција или структура.

Дополнително, многу е важно да се анализираат личните мотиви на носителот на одлуки и да се види како може да се привлечат личните интереси на лицето врз кое што сакаме да влијаеме.

Една од класичните алатки е да се направи разлика помеѓу ставовите (односно конкретните барања) на носителите на одлуки и нивните клучни интереси и потреби. Имајќи го во предвид индексот на корупцијата во земјите од Западен Балкан, од суштинско значење е да се биде свесен за корупцијата и можноста и Вие да се вовлечете во тоа поради зголемената комуникација со носителите на одлуки. Избегнувањето на мито и корупција е императив. Лобирањето и застапувањето бараат воспоставување на долгорочни односи, и таквите брзи „договори“ не се она што го бараме. Доколку го прифатиме нивниот начин на „работа“, ние само ќе ја зацврстиме позицијата на корум-

пираните носители на одлуки, затоа треба да се фокусираме кон фер и транспарентни носители на одлуки, и да им обезбедиме информации за тие успешно да се изборат против корупцијата.

Еден ефективен лобист мора да биде сигурен дека е свесен за процесите на донесување одлуки во врска со нивните цели за лобирање и застапување што се одвиваат во сите релевантни политички арени. Овде може да се вклучат националниот парламент, соодветните национални министерства, националните амбасади и дипломатски функции на ниво на ЕУ итн. Познавањето на тоа како се донесуваат одлуките (на пример, поседување на детални информации за постапките што се следат во рамките на националниот парламент, ЕУ, итн.), ќе ни помогне не само да се фокусираме на нашите анализи за засегнатите страни, туку исто така, и да ги идентификуваме значајните носители на одлуки. Тоа ќе придонесе за севкупната наша ефикасност.

Очигледно, времето во кое се врши лобирањето, е од суштинско значење. Затоа е важно да се дознае во која фаза се наоѓа процесот на донесување одлуки во однос на целта на нашето лобирање. Општо земено, постојат четири фази во процесот на донесување одлуки: почетна фаза, аналитичка фаза, формалната фаза на донесување на одлуката и фазата на имплементација. Носителите на одлуки бараат информации прилагодени на секоја од овие фази (податоци од истражувања, искуства од оваа област), како и помош за генерирање на задоволителна јавна и политичка поддршка за своите одлуки. Лобистите треба секогаш да бидат во можност да ги понудат бараните информации и поддршка во вистинското време, односно во вистинската фаза од процесот на донесување на одлуки. Презентирањето на резултати и препораки од одреден истражувачки проект откако Парламентот веќе има донесено одлука, нема никаква цел и само ќе ги иритира засегнатите лица. Ваквите наоди треба да се презентираат во порана фаза кога носителите на одлуки бараат насоки и политички алтернативи.

Шансите за влијание се најголеми во почетната фаза од процесот на донесување на одлуки. Тоа е затоа што ова прашање сè уште не се наоѓа (или штотуку е поставено) на политичката агенда и сè уште има многу можности за да се пренесе смислата. Во аналитичката фаза, информациите и фактите се повеќе се истакнуваат и поради тоа се отежнува промената на мислењето на засегнатите лица. Шансите се најмали во моментот на формалното донесување на одлуките: во принцип, носителите на одлуки не сакаат да ја променат својата позиција во овој момент од процесот (на тој начин би можеле да го „загубат образот“). Во фазата на имплементација обично се јавуваат нови засегнати страни, што значи нови можности за влијание врз спроведувањето на донесената одлука. Сепак, мора да остане заклучокот дека секогаш е најдобро да се издејствува предвремено влијание. Во однос на видливоста на процесот на влијание, таа е највисока во моментот на формалното донесување на одлуки (често поврзано со зголемената медиумска покриеност од страна на носителот на одлуки). Сепак, еден лобист најчесто има потреба од помала видливост, бидејќи тоа може да придонесе во барањето соодветни алтернативи и win-win ситуации, без ризикот засегнатите страни и носителите на одлуки „да го загубат образот“.

II. Подготовка на АНО и воспоставување на мрежа на поддржувачи

Со цел да се здобијат со повеќе знаења и контрола на СЛЗЕЕ, АНО треба да преземат одредени подготвителни активности почнувајќи со проценка што ќе овозможи да се добие подобра слика за сегашната организациска ситуација и тековните ресурси што се достапни за процесот на лобирање. Ваквата проценка може да обезбеди поголемо знаење во насока на можните резултати, без разлика дали тие се позитивни или негативни.

Најефективниот начин за влијание е да се стане проактивен. Ова значи дека треба да се проба да се влијае врз носителите на одлуки што е можно порано, во почетокот на процесот на донесување на одлуките.

За ова да се оствари, една АНО треба:

- Да преземе иницијатива (да има нешто да им понуди на носителите на одлуки, можеби алтернатива!);
- Да утврди што е важно, а што не е (да го разбере процесот на донесување на одлуки);
- Да обезбеди доволно време за изготвување на аргументи и стратегија;
- Да обезбеди доволно време за склучување коалиции со (потенцијални) сојузници;
- Да обезбеди доволно време за прибавување на релевантните податоци;
- Да биде подготвена да дозволи носителот/ите на одлуки да ги преземе/ат заслугите за одлуката за која што ние сме помогнале да се донесе.

Треба да се има на ум дека да се биде проактивен, исто така, значи да се биде подготвен да се даде придонес за развојот на посоодветни постапки, како и да се преземе заедничка одговорност за резултатите од процесот. Многу е важно да се идентификуваат потенцијалните ризици однапред бидејќи овие резултати може да бидат и позитивни и негативни!

III. Идентификување на други клучни засегнати страни

Како лобисти, АНО треба да имаат увид на сите засегнати страни кои што работат во насока на постигнување на нивните цели на лобирање: пријатели, неутрални лица и противници. Тие ја сочинуваат т.н. Арена за застапување. АНО треба да ги следат активностите на засегнатите страни, бидејќи тие можат да го поддржат / зајакнат нивното лобирање (сојузници) или пак, да започнат со контра лобирање (противници). Покрај тоа, неутралните се од посебен интерес, бидејќи на нив може да се влијае на таков начин што тие би можеле да станат сојузници. Зголемениот увид во ставовите и можностите на овие засегнати страни, може значително да ни помогне во подобрувањето на СЛЗЕЕ.

Важни **прашања** што треба да се постават се:

- Кои се другите важни засегнати страни (освен носителите на одлуки)?
- Дали постојат други групи или лица кои што може да го поткопаат она што ние сакаме да го постигнеме или истакнеме?
- Доколку е така, кои се нивните причини и аргументи?
- Дали може да се идентификуваат други мрежи со кои АНО би можеле да остварат соработка?

Следниот чекор е развој на шема на засегнати страни и одредување на тоа дали одреден чинител припаѓа во категоријата „пријател“, „неутрален“ или „противник“ во однос на целите на лобирање на АНО. Во интерес на АНО, е исто така да ги дознае следните информации за секој наведен чинител:

- Какви се нивните успеси и неуспеси во наоѓањето на поддршка за своите ставови?
- Што сакаат во однос на нашата цел на лобирање: каков е нивниот предлог?
- Дали постојат можности за соработка?
- Кои се ризиците (лични, институционални, финансиски) при остварувањето или избегнувањето соработка со овие засегнати страни?

Покрај тоа, АНО треба да ја земат предвид следнава **проценка**:

- Ставот на секој чинител во врска со ова прашање: за, против или рамнодушен;
- Влијанието на секој чинител, во зависност од неговата (формална) позиција и моќ, неговата мрежа и контакти, неговите ресурси, итн.
- Релевантноста на секој чинител, изразена во поглед на неговата позиција и неговото влијание во однос на нашата цел на лобирање.

Мрежата треба да им овозможи на АНО да ги идентификуваат клучните засегнати страни, нивните ставови и влијание во однос на одредено прашање. Тоа ќе им помогне на АНО да одредат кои засегнати страни може да постигнат најдобри резултати. Најважно е тоа што можеби оваа проценка ќе им овозможи на АНО да ги идентификуваат ставовите и влијанието на чинителите кои што воопшто не им се познати на АНО. Овие субјекти треба да се контактираат бидејќи тие се потенцијално интересни чинители што треба да бидат вклучени во СЛЗЕЕ.

КЛУЧНИ ЗАСЕГНАТИ СТРАНИ НА СЛЗЕЕ

Во согласност со нивните улоги во целиот процес на енергетска транзиција, со акцент на енергетска ефикасност и развивање на одржливи енергетски градови и општини, клучните засегнати страни во државите од Југоисточна Европа можеме да ги поделеме во пет главни категории:

- Влијателни меѓународни и национални засегнати страни
- Донесувачи на одлуки на национално ниво (политичари и официјални лица)
- Медуми
- Невладини организации и други организации за поддршка
- Општата јавност

А. Влијателни меѓународни и национални засегнати страни

Ова се некои од највлијателните меѓународни и национални засегнати страни во Југоисточна Европа (по азбучен редослед)⁸:

- ALTER-Net – Мрежа за долгорочно истражување на свеста, биодиверзитетот, екосистемот⁹
- APS – Академија на политички студии во Албанија
- BFPE – Белградски фонд за политичка одличност
- Мрежа на Централна и Источна Европа за родови прашања (CEE Gender Network)¹⁰
- Група од градови за климатско лидерство - C40¹¹
- Совет на европски општини и региони - CEMR¹²

8 Повеќе информации за засегнатите страни содржани во „ЕеМА Sustainable Energy Roadmap“ за АНО во земјите од Југоисточна Европа се достапни на: <http://uom.me/en/wp-content/uploads/2016/01/Roadmap-for-Sustainable-Energy-Municipalities.pdf>

9 Повеќе информации на: <http://www.alter-net.info/>

10 Повеќе информации на: <https://ceegendernetwork.wordpress.com>

11 <http://www.c40.org><http://www.c40cities.org/>

12 Повеќе информации на: <http://www.ccre.org/>

- CRPM – Центар за истражување и креирање политики во Македонија
- Генерален директорат на ЕК за енергетика¹³
- Генерален директорат на ЕК за животна средина
- ECNC-Европски центар за зачувување на природата¹⁴
- ECRAN – Регионална мрежа за животна средина и климатски прашања¹⁵
- EEA – Европска агенција за животна средина¹⁶
- ENVSEC – Иницијатива за животна средина и безбедност
- ESDN – Европска мрежа за одржлив развој¹⁷
- Европска асоцијација на локални власти во енергетска транзиција – енергетски градови¹⁸
- GEF – Глобална еколошка можност¹⁹
- GIZ – Германско друштво за интернационална соработка – Отворени регионални фондови за Југоисточна Европа²⁰
- ICLEI – Локални власти за одржливост²¹
- Меѓународни финансиски институции: EIB, WBiF, EBRD, KfW, Светска банка, итн.
- JICA – Јапонска агенција за меѓународна соработка
- NALAS – Мрежа на асоцијации на локални власти во Југоисточна Европа²²
- Мрежа на европски метрополитен региони и области - METREX²³
- Мрежа на главни европски градови - EUROCITIES²⁴
- OECD мрежа за родова еднаквост (GENDERNET)²⁵
- PEEN – Паневропска еколошка мрежа
- PIPS – Приштински институт за политички студии
- RENA – Регионална еколошка мрежа за пристапување – платформа за министерствата за животна средина од земјите на Западен Балкан и Турција²⁶
- SDC – Швајцарска агенција за развој и соработка
- SDR – Школа за демократско лидерство во Црна Гора
- SEE.NET – Мрежа на Југоисточна Европа за енергетика и транспорт²⁷
- SIDA - Шведска агенција за меѓународен развој

13 Повеќе информации на: http://ec.europa.eu/dgs/energy/index_en.htm

14 Седиштето на ECNC е во Тилбург. Регионалната канцеларија за Централна и Источна Европа, Кавказот и Централна Азија во Загреб во моментот е во фаза на формирање. На ECNC исто така му помага и Centro Mediterráneo во Барселона. Овие две регионални канцеларии ќе бидат пренаменети во канцеларии на Групацјата ECNC. Повеќе информации на: www.ecnc.org

15 Повеќе информации на: www.ecranetwork.org

16 Повеќе информации на: www.eea.europa.eu

17 Повеќе информации на: <http://www.sd-network.eu>

18 Повеќе информации на: <http://www.energy-cities.eu/>

19 Повеќе информации на: <https://www.thegef.org/gef/whatisgef>

20 Повеќе информации на: www.giz.de

21 <http://www.iclei.org/>

22 Повеќе информации на: www.nalas.eu

23 Повеќе информации на: <http://www.eurometrex.org/>

24 Повеќе информации на: <http://www.eurocities.eu>

25 <http://www.oecd.org/dac/gender-development/about-gendernet.htm>

26 Повеќе информации на: www.renawork.org

27 SEE NET е иницирана и формирана во рамките на проектот финансиран од ЕУ: „Градење на мрежи и капацитети на еколошките невладини организации со цел поголема енергетска ефикасност и обновливи извори на енергија во земјите од Западен Балкан“ кој е координиран од регионалните партнери Zelena акција – FoE од Хрватска, Центарот за животна средина од Босна и Херцеговина и Фронт 21/42 од Македонија; Повеќе информации на: <http://www.see-net.net>

- SPS – Школа за политички студии во Босна и Херцеговина²⁸
- Кампања за одржливи градови и гратчиња - ESCT кампања²⁹
- UNDP – Програма за развој на Обединетите нации³⁰
- UNEP - Програма за животна средина на Обединетите нации³¹
- UNIDO – Организација за индустриски развој на Обединетите нации³²
- USAID – Агенција за меѓународен развој на САД³³

В. Донесувачи на одлуки на национално ниво (политичари и официјални лица)

Босна и Херцеговина

Највлијателни донесувачи на одлуки во врска со енергетика и заштитата на животната средина на државно ниво се:

- Министерство за трговија и економски односи
- Министерство за финансии и трезор

Релевантни влијателни органи и институции во Федерацијата Босна и Херцеговина се:

- Федералната Влада
- Федералниот Парламент
- Федерално Министерство за трговија и економски односи
- Федерално Министерство за енергетика, рударство и индустрија
- Федерално Министерство за просторно планирање
- Федерално Министерство за животна средина и туризам
- Федерално Министерство за правда
- Федерално Министерство за земјоделство, управување со води и шумарство
- Фонд за животна средина на Федерацијата Босна и Херцеговина³⁴

Национални органи задолжени за енергетика во Република Српска се:

- Влада на Република Српска
- Парламент на Република Српска
- Министерство за индустрија, енергетика и рударство
- Министерство за економија
- Министерство за администрација и локална самоуправа
- Министерство за транспорт и врски
- Министерство за финансии
- Министерство за просторно планирање, реконструкција и екологија
- Министерство за образование и наука
- Министерство за земјоделство, шумарство и управување со води
- Фонд за заштита на животната средина и енергетска ефикасност на Република Српска³⁵

²⁸ Повеќе информации на: <http://www.coe.int/t/dgap/sps/>

²⁹ Повеќе информации на: <http://www.sustainablecities.eu/>

³⁰ <http://www.undp.org>

³¹ <http://www.unep.org/>

³² <http://www.unido.org/unido-united-nations-industrial-development-organization.html>

³³ <https://www.usaid.gov/>

³⁴ Повеќе информации на: <http://www.fzofbih.org.ba/>

³⁵ Повеќе информации на: <http://www.ekofondrs.org/>

Косово

Органи релевантни за донесување одлуки во врска со енергетика и заштита на животната средина се:

- Владата на Косово
- Парламентот на Косово
- Министерството за економски развој
- Министерство за локална самоуправа

Македонија

Органи релевантни за донесување одлуки во врска со енергетика и заштита на животната средина на национално ниво се:

- Владата на Македонија
- Собранието на Македонија
- Министерство за економија
- Министерство за финансии
- Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство
- Министерство за транспорт и врски
- Министерство за животна средина и просторно планирање
- Министерство за образование и наука
- Агенција за енергетика

Црна Гора

Органи релевантни за донесување одлуки во врска со енергетика и заштита на животната средина на национално ниво се:

- Владата на Црна Гора
- Парламентот на Црна Гора
- Министерство за одржлив развој и туризам
- Министерство за земјоделство и рурален развој
- Министерство за економија
- Министерство за финансии
- Министерство за внатрешни работи

Србија

Национални органи задолжени за енергетика во Република Србија се:

- Влада на Република Србија
- Национално Собрание на Република Србија
- Министерство за финансии
- Министерство за образование
- Министерство за земјоделство и заштита на животната средина
- Министерство за рударство и енергетика
- Министерство за градежништво, транспорт и инфраструктура
- Министерство за јавна администрација и локална самоуправа
- Агенција за енергетика на Република Србија

С. Влијателни невладини организации и други организации поддржувачи во државите од Југоисточна Европа

Листа на невладини организации и други организации кои даваат поддршка во државите од Југоисточна Европа (по азбучен ред, листата не е исцрпна):

- CEDEF – Форум за развој на Централна Европа
- CEE Bankwatch Network³⁶
- Центар за животна средина, БиХ
- CPI – Центар за застапување на јавните интереси, БиХ³⁷
- ЕФЕКТ - Мрежа за енергија која не е штетна за животната средина, БиХ
- Зелен дом, Црна Гора³⁸
- MACEF – Македонски центар за енергетска ефикасност
- Мрежа на школи за политички студии во Југоисточна Европа³⁹
- REC – Регионален центар за животна средина
- Мрежа за промени во Југоисточна Европа

Д. Влијателни медиумски играчи⁴⁰ во Југоисточна Европа

НА РЕГИОНАЛНО НИВО	
Интернет портал	www.aljazeera.com n1info.com (BiH, Serbia and Croatia) www.trt.net.tr/bosanski/content/Televizija-Trt
Други релевантни медиуми	Balkan Green Energy News web portal – www.balkangreenenergynews.com www.energyobserver.com
ТВ станици	Al Jazeera Balkans (region) N1 (Serbia, Croatia, Bosnia & Herzegovina) TRT- Avaz (BiH, Albania)
Радио станици	Radio Slobodna Evropa

³⁶ Повеќе информации на: <http://bankwatch.org/>

³⁷ Повеќе информации на: <http://cpi.ba/>

³⁸ "Заеднички акциски план за еколошка одбрана на реката Чема и одржлив еколошки развој на меѓуграничната област" започнат во јанури 2014 год. во соработка со урбаната Општина Тузи и невладината организација „Зелен Дом“ од Црна Гора, Општината Келменд и „Hope from the future“ од Албанија, како и италијанската организација OpenCom Ars.
Повеќе информации: <http://www.greenhome.co.me/>

³⁹ Повеќе информации: <http://publicdialogue-energy.org/>

⁴⁰ Сите медиуми се наведени по азбучен редослед

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА	
Инџернеј ѓорџали	www.banjalukalive.com; www.blic.rs; www.buka.com; www.depo.ba; www.glassrpske.com; www.klix.ba; www.nezavisne.com; ww.radiosarajevo.ba; www.slobodna-bosna.ba
Печайени медиуми	Dnevni Avaz; Dnevni List; Euro Blic; Glas Srpske; Nezavisne Novine; Oslobođenje; Press RS; Večernje Novosti; Večernji List
ТВ сџаници	Al Jazeera Balkans, БиН; ATV; BHTV; BN; FACE TV; БиН; Hayat TV; N1 БиН; OBN; PINK БиН; RTRS; TV1
Радио сџаници	BH Radio 1; Radio Antena Sarajevo; Radio BN; Radio M; Radio Slobodna Evropa; Radio Stari Grad (RSG); RTRS
Весници	BH Dani; Slobodna Bosna; Faktor; Istina; Respekt magazin
Медиумски аџенци	ANADOLIJA (Turkish MA: Regional Directorate for Balkans - Sarajevo); FENA; ONASA; SRNA

КОСОВО	
Инџернеј ѓорџали	http://botasot.info/; http://koha.net/; http://www.indeksonline.net/; http://zeri.info/; www.gazetaexpress.com; www.kosova-sot.info; www.telegrafi.com
Печайени медиуми	Bota Sot; Gazeta expres; Koha ditore; Kosova Sot; Zeri
ТВ сџаници	KTV; RTK; TV Dukagjini; TV Klan; TV21
Радио сџаници	Radio 21; Radio Dukagjini; Radio Kosova
Весници	Kosovarja
Медиумски аџенци	Koha net; RTK; RTV21

МАКЕДОНИЈА	
Интернет портали	www.off.net.mk; www.on.net.mk
Печатени медиуми	Dnevnik; Utrinski vesnik; Vest
ТВ станици	Macedonian Radio and Television; SITEL; Telma
Радио станици	Antenna 5; City FM
Весници	Kapital; Lice V Lice
Медиумски агенции	Media Print Macedonia

ЦРНА ГОРА	
Интернет портали	www.cdm.me; www.portalanalitika.me; www.vijesti.me/tag/ mediji-u-crnoj-gori-20966;
Печатени медиуми	Dan; Pobjeda; Vijesti
ТВ станици	Prva TV; Radio televizija Crne Gore; RTV Vijesti; RTV Atlas
Радио станици	Radio Antena M; Radio Crne Gore
Медиумски агенции	Mina

СРБИЈА	
Интернет портали	http://www.b92.net/; http://www.blic.rs/; http://www. istinomer.rs/; http://www.kurir.rs/; https://www.cenzolovka.rs/
Печатени медиуми	Blic; Danas; Kurir; Politika; Vecernje novosti
ТВ станици	Al Jazeera Balkans; Pink; RTS; Studio B; TV B92; TV N1; TV Prva
Радио станици	JAT; Naxi; Radio Beograd; Radio S; Studio B
Весници	Nedeljnik; Newsweek; Nin; Novi Magazin; Vreme
Медиумски агенции	Beta; Fonet

АНАЛИЗА НА СЛЗЕЕ ЗАСЕГНАТИТЕ СТРАНИ

Листата на СЛЗЕЕ засегнатите страни од претходното поглавје не е исцрпна листа. Има многу поголем број на интересни групи кои можат да помогнат во процесот на енергетска транзиција кон енергетска ефикасност во земјите од Југоисточна Европа. Поради многу ограничените активности и време, од суштинска важност е да се идентификуваат оние кои се најважни за одредена задача и ситуација. Најдобрата алатка за идентификување на оние засегнати страни врз кои било извршено најголемо влијание преку целите на АНО, како и важноста на целта за засегнатите страни (дали се тие позитивни, неутрални или се спротивставуваат), е да се направи анализа на засегнатите страни.

Анализата на засегнатите страни се заснова на матрицата на „сојузници и противници“ која го покажува нивното влијание и степенот до кој тие се идентификуваат со нашите цели (слика 2).

Матрица на сојузници и противници						
ВАЖНОСТА на целта за засегнатата страна	5	Слободен новинар	→	Сојузници		
	4	Потенцијални сојузници		↗		
	3			↘	Претс. на собраниска комисија	
	2				↑	
	1		Сопственик на весник	←	Противници	
		1	2	3	4	5
ВЛИЈАНИЕ на засегнатата страна врз целта						

Откако ќе направиме идентификување и категоризирање на засегнатите страни со користење на матрицата „сојузници и противници“, следен чекор е да се определат активностите за секоја од нив според матрицата за приоритетна публика (слика 3)

Слика 2: Матрица на „сојузници и противници“

Матрица на приоритетна публика						
ВАЖНОСТА на целта за засегнатата страна	5		Слободен новинар			
	4			Сопственик на весник	Приоритетна публика	
	3		Секундарна публика		Претс. на собраниска комисија	
	2	Игнорирај				
	1	Игнорирај				
		1	2	3	4	5
ВЛИЈАНИЕ на засегнатата страна врз целта						

Подготвувањето на овие матрици како ефикасни алатки за анализа на важноста на засегнатите страни за целите на АНО треба да се користи како докажан механизам кој овозможува минимални напори и максимални резултати.

Слика 3: Матрица за приоритетна публика

КАКО ДА СЕ РАБОТИ СО НОВИНАРИ?⁴¹

СЛЗЕЕ алатки за односи со медиуми

Без разлика дали работиме со политичари, службени лица или новинари, ние си имаме работа со карактери на луѓе. Четирите „С“ – **џрижа, јасноси, здрав разум и љубезноси** (*care, clarity, common sense and courtesy*) секогаш ќе бидат елементи со кои ќе се соочуваме.

СЛЗЕЕ алатките за односи со медиуми би требало да вклучуваат:

- Соопштенија за медиуми
- Документи за брифирање на медиумите
- Изјави за медиуми
- Прашања и одговори
- Конференција за медиуми
- Директен брифинг еден на еден
- Градење на контакти

41 Michael Burrell: A specially commissioned report: Lobbying and the Media: Working with Politicians and Journalists, 2001

Како да се издвојат ефикасно соопштение за медиуми?

Соопштението за медиуми е формата која треба да биде основа за комуникацијата која АНО ќе ја имаат со новинарите а основните елементи на едно добро соопштение за печат се едноставни: започнуваме со наслов кој ја доловува нашата клучна порака и водиме сметка истото да е повторено во првиот став. Поентите ги кажуваме така што почнуваме со најважните и потоа одиме кон помалку важните. На тој начин, ако текстот на соопштението биде исечено од долу нагоре (што е најчест случај) тоа и понатаму ќе ја пренесе главната порака.

Кога составуваме соопштение за печат треба да се ставиме себеси во улога на новинарот кој ќе го добие соопштението, да размислиме за кои клучни поенти тој најверојатно би бил заинтересиран и истите да ги вклучиме во соопштението.

Да не искажуваме мислења како да се факти. Вообичаен начин за искажување на мислења во соопштение за медиуми е истите да ги ставиме во наводници и повеќето соопштенија за медиуми ќе имаат корист од вметнување на готови цитати.

Секогаш треба да дадеме телефон за контакт и, доколку е можно, e-mail и факс на крајот од соопштението за сите оние кои би сакале да ни постават дополнителни прашања. Соопштението нека биде кратко, а ако мислите дека треба да бидат содржани и детали, ставете го тоа во „забелешки до уредниците“ веднаш по главниот текст на соопштението. Доколку поседувате интернет страница, истата нека биде ажурирана со најновото соопштение до медиумите. Пред да го испратиме соопштението, уште еднаш убаво да размислиме за тоа кои прашања веројатно би ни ги поставиле новинарите и да водиме сметка дека сме добро подготвени истите да ги одговориме.

Документ за брифирање на медиумите

Целта на овој документ не е да објави некаква конкретна (нова) активност туку да овозможи повеќе основни информации за вашата организација. И тука секогаш ќе треба да се вклучат телефон за контакт и (доколку е соодветно) нашата интернет страница и да биде објавен на истата. Спротивно на соопштението за медиуми, иако информацијата во ваков брифинг документ не зависи од дневните случувања, сепак истиот ќе треба да се ажурира. Тој ќе биде исклучиво корисна алатка за новинарите кои се нови во покривањето на вашата тема.

Изјава за медиуми

Изјавата за медиумите е различна од соопштението за медиуми во тоа што таа не се подготвува и дистрибуира по наша волја, туку е повеќе како реакција и се користи во давање одговори на прашања. Можеби некогаш едноставно не барате публицитет туку треба да сте подготвени да дадете сеопфатни одговори на прашања. Веројатно се надевате дека ваквата изјава можеби никогаш нема да треба да се користи, но добро е да се биде подготвен. Изјавите за медиуми обично треба да бидат кратки и да содржат поента.

Прашања и одговори

Кога планирате да објавите некоја сложена работа или имате причина да очекувате „непријателско“ испрашување, логично е да се планираат и очекуваат најверојатните прашања и за нив да се подготват најефикасните одговори. Оваа подготвителна работа треба да ја правиме за оние области во кои најмалку сме сигурни. Доколку очекуваме да имаме тешка конференција за медиуми, можеби е добро да се извежба 24 часа пред вистинската конференција за медиуми.

Конференција за медиуми

Конференцијата за медиуми треба да се одржи само тогаш кога треба да соопштите некоја многу важна работа. Новинарите обично се зафатени и не се одлучуваат лесно да одвојат време да учествуваат на конференција за медиуми освен ако нема некоја многу добра приказна зад тоа. Дури и кога одлучувате да имате конференција за медиуми, размислете сепак да ја наречете брифинг за медиуми; ова остава впечаток дека Вие ќе објавите интересни факти и поставува очекувања за бројот на лица кои веројатно би присуствувале (кој нема да биде голем).

Кога ќе одлучите да одржите конференција за медиуми погрижете се медиумите да добијат многу внимание и да ја запомнат важноста на локацијата и времето. Конференцијата треба да се одржи на место до кое е лесно да се дојде, во просторија која не е ниту премногу голема, ниту премногу мала, и во соодветно време (што најчесто значи рано претпладне).

Доколку времето тоа го дозволува, бидете им на располагање на новинарите кога ќе заврши формалниот дел од конференцијата. Ова ќе им даде можност да се информираат за одредени аспекти за кои се заинтересирани, а за кои не сакаат да ги „алармираат“ своите колеги. Тука исто така давате простор за можност за евентуално интервју со некој од новинарите.

Директѝен брифинг еден на еден

Брифингот еден на еден може да биде многу ефикасен начин за градење на добар однос со поединечни новинари. Тоа испраќа сигнал дека ги сметате за важни за Вашата организација и уште повеќе им дава можност на новинарите да се интересираат за темата без притоа нивните конкуренти да знаат дека го прават тоа. Тоа, исто така Ви дава можност да ги пренесете другите информации анонимно – со други зборови, вие немате против тие информации да се користат под услов да не биде објавен нивниот извор. Но, тука треба да бидеме внимателни. Новинарот има право да претпостави дека сè што ќе кажете се смета за официјално кажано и дека може да се цитира, освен ако не го кажете спротивното.

Градење и одржување на конѝакѝи

Во човековата природа е да бидеме понастроени кон луѓе кои ги познаваме отколку кон оние кои не ги знаеме. Затоа е добро да се посвети малку време во градењето односи со новинарите со кои ќе имате работа во иднина. Сепак, секогаш ставете до знаење дека ова е токму тоа што го правите за новинарите да не бидат погрешно наведени да веруваат дека им давате некаква приказна, наместо корисни позадински информации.

Една голема предност на ваквите состаноци е дека тие Ви овозможуваат (исто така и на новинарите) да поставувате прашања и да ги слушнете одговорите. Многу специјализирани новинари имаат огромно знаење кое тие со задоволство ќе го споделат. Најефикасни лица кои знаат да „се справуваат со медиуми“ се оние кои го ценат фактот дека средбата со новинар може да биде можност да се дознаат работите како и да се пренесе порака. Други предности од ваквото градење контакти е дека потоа ќе ги знаете по име новинарите кои поставуваат прашања на конференцијата за печат. Тоа е навидум мала работа но е нешто што влијае на чувството за сопствена вредност кај новинарите.

ГЛАВНИ ПРОЕКТИ ЗА ЛОБИРАЊЕ ВО ЗЕМЈЕТЕ ОД ЈУГОИСТОЧНА ЕВРОПА⁴²

Јавниот дијалог за одржливо користење на енергија во рамките на Иницијативата во Југоисточна Европа (PDI) е покренат во 2010 година од страна на членките на мрежата на школи за политички студии во Југоисточна Европа, под покровителство на Советот на Европа и со поддршка од Германската развојна соработка и нејзиниот Отворен регионален фонд за енергетска ефикасност во Југоисточна Европа (ГИЗ ОРФ-ЕЕ)

Фондот за политичка одличност од Белград (Србија), Школата за демократско лидерство (Црна Гора) и Академијата за политички развој (Хрватска), во соработка со невладината организација „DOOR“ (Хрватска) беа организациите кои го воведоа овој јавен дијалог во рамките на Иницијативата. Во 2011 година кон оваа Иницијатива се приклучија и Академијата за политички студии (Албанија) и Центарот за истражување и креирање политики (Република Македонија), а во 2012 година и Школата за политички студии (Босна и Херцеговина) и Институтот за политички студии од Приштина (Косово).

Улогата на иницијативата е да ги зајакне градењето на капацитетите и јавниот дијалог за одржливо користење на енергијата помеѓу претставниците на парламентите, владите, бизнис секторот, медиумите и граѓанското општество, додека Мрежата на школи за политички студии има посредничка улога.

Иако земјите во регионот на Југоисточна Европа имаа остварено релативно добар напредок во пренесувањето на правните стандарди и норми на ЕУ во нивното национално законодавство и политика, напредокот е многу побавен кога станува збор за имплементација на донесените политики. Од тие причини оваа Иницијатива работи на воведување промотивни платформи за воспоставување јавен дијалог заедно со градење на капацитетите за имплементација на јавните политики, особено на полето на енергетска ефикасност. Значителни заеднички активности во областа на енергетска ефикасност можат да се постигнат само со силна политичка волја, со поголема видливост на оваа тема и подигнување на свеста во сите делови на заедницата.

Креаторите на Иницијативата се свесни за фактот дека за подигнување на свеста неопходни се разбирање на спецификите на мерки, соодветни технички и професионални капацитети како и капацитети за нивна примена. Во тој смисол, креаторите на Иницијативата имплементираат во нивните опкружувања едукативни активности и тоа преку организирање професионални и мотивациски семинари, ги собираат претставниците на разни целни групи и промовираат размена на мислења и ставови помеѓу нив, со што истовремено се воспоставува висококвалитетен дијалог.

Првиот фокус на Иницијативата беше зајакнување на улогата на пратениците во националните парламенти, како избрани претставници на граѓаните, преку воспоставување и следење на примената на одржливите енергетски политики. Истовремено, акцентот се става

⁴² За повеќе информации: <http://www.publicdialogue-energy.com/>

на зајакнување на нивната координација и воспоставување соработка со другите групи на засегнати страни (владина, локални власти, невладин сектор, бизнисот, медиуми, итн.).

Главен акцент беше ставен на зајакнување на јавниот и политички дијалог во самите партнерски држави. Мрежата на школи за политички студии организираше бројни национални настани во сите седум држави на кои акцент беше ставен на прашања поврзани со енергетски политики. Како резултат на ова беа организирани и собраниски дебати за темите енергетска ефикасност и одржливо користење на енергија. Во сите седум држави за првпат беа организирани дебати и расправи во врска со енергетската ефикасност, што претставува чекор напред кон транспарентност во донесувањето политики и имплементација на полето на одржливо користење на енергија. На некои од нив учествуваа и претставници на АНО.

Ваквите платформи за дијалог можат да се користат во иднина за дискусии во врска со локални енергетски прашања.

РОДОВА ЕДНАКВОСТ КАКО ЕДЕН ОД ПРИНЦИПИТЕ НА СЛЗЕЕ

Една од целите на СЛЗЕЕ е промовирање на еманципацијата на жените и спроведување на цели за родова еднаквост во рамките на главните стратегии, политики и програми во државите од Југоисточна Европа. Родово диференцираните процедури и постојаните напори за обезбедување еднакви можности на мажите и жените се едни од карактеристиките кои треба да го дефинираат енергетскиот сектор во државите од Југоисточна Европа⁴³. Изготвувањето пристапи за надминување на родовата нееднаквост повикува на познавање на нерамнотежата во родовите односи⁴⁴. Познавањето на влијанијата од тие промени е исто така подеднакво важно. Доброто управување со знаењето помага во проширувањето на истото и во ставањето акцент на добрите практики со цел успешна имплементација на родовата еднаквост.

Иако главната законска и политичка рамка за родова еднаквост во државите од Југоисточна Европа веќе постои, во пракса сепак жените не уживаат еднакви права. Уште повеќе, националните родови акциски планови не го добиваат потребното внимание – буџетите за нив се недоволно и истите недоволно се имплементираат. Ваквата постојаност на работите е една од многу негативни последици на неодамнешниот развој на настаните во регионот. Односите помеѓу мажите и жените во земјите од Југоисточна Европа е под значително влијание на неодамнешната историја и на државните активности во смисол на реконструкција по завршувањето на конфликтите, градење на државите и пристапувањето кон ЕУ⁴⁵.

На кој начин можеме да лобираме за родово чувствителни политики и инвестиции?

Поважни аспекти кога станува збор за родовата еднаквост и еманципацијата на жените се економската и политичка еманципација како и подигнувањето на свеста. На национално ниво се смета дека, во оние држави во кои се донесени закони или програми за поголемо учество на жените во парламентот, на женските прашања им се дава поголем приоритет. Имајќи исто така предвид дека сите држави во Југоисточна Европа ја имаат ратификувано Конвенцијата за елиминирање на дискриминацијата против жените на

43 Повеќе информации во ЕeМА: Sustainable Energy Roadmap for Association of Municipalities in SEE countries, Part 1

44 GIZ Gender Strategy, март 2012 год.

45 Dolly Wittberger, PhD, ORF Energy Efficiency - Gender Assessment, December 2014

Обединетите нации а имаат и закони за борба против дискриминацијата, секогаш е добро да се потсетиме на тоа кога лобираме за родова еднаквост кога учествуваме и кога лобираме за еднакви можности и права за мажите и жените⁴⁶.

Истражувањата реализирани од Eurostep⁴⁷ и Social Watch⁴⁸ покажуваат дека посветеноста на родовата еднаквост кога се работи на развивање на соработката најчесто не се забележува во другите фази на креирање на политиките, како што се алокација на буџетски средства, изготвувањето програми, имплементација и евалуација. Свесна за овие недостатоци, Организацијата за економска соработка и развој (ОЕСР) изготви тнр. **Маркер за родова еднаквост**⁴⁹ (МРЕ) како механизам за следење на кој начин се имплементираат стратегиите за родова еднаквост во процесот на креирање политики. Се препорачува ова да го имаме предвид кога лобираме со агенциите за поддршка и помош и кога целта ни е поголема оперативност и ефикасност на родовите политики.

Social Watch го има изготвено **Индексот на родова еднаквост (ИРЕ)** со цел да ја направи многу повидлива и појасна родовата нееднаквост. Овој индекс се заснова на расположливите информации кои се меѓународно споредливи и овозможува класифицирање на државите и нивно рангирање според одредени индикатори за нееднаквост како што се образование, економско учество и еманципација.

Државите од Југоисточна Европа имаат да поминат долг пат во градењето на инклузивно општество⁵⁰. Овој процес бара промена во менталитетот на луѓето, разбирање на територијата како флуид и отворен простор во кој судбината на еден е поврзана со судбината на сите други. Тоа бара градење хоризонтални партнерства во однос на вертикалните хиерархиски и етнички линии. Тоа исто така бара граѓаните и невладините организации да се гледаат себеси како дел од заедницата, споделувајќи права и обврски во одредено географско подрачје или сектори, без разлика на родова, национална, верска или полова припадност.

Препораки за подобрување на родовата еднаквост во енергетскиот сектор во државите од Југоисточна Европа:

- Воведување и примена на Индексот за родова еднаквост (ИРЕ);
- Поголемо исполнување на обврската од страна на државата во однос на прибирањето податоци расчленети според родова припадност (при што се слабо развиени анализата, толкувањето и понатамошното делување/ следење);
- Интегрирање на родовата еднаквост како обврска во документите за аплицирање на механизмите за финансирање на ЕУ (на пример: ИПА II, европски програми на територијална соработка Хоризон 2020, ЦИВИТАС, Елена, итн.);
- Родови фокални точки или стручни лица за родова еднаквост како задолжително вработени лица во јавните институции и организации;
- Постојење на силна женска техничка експертиза во јавните институции;
- Постојано лобирање и застапување за родова еднаквост;
- Постојано едуцирање, информирање и подигнување на свеста од страна на невладини организации и меѓународни организации во однос на прашања кои се релевантни за родовата еднаквост.

Принципи и правила за родова еднаквост на СЛЗЕЕ:

- „Да“ за женската перспектива во политичката, економска, општествена и еколошка иднина;

46 <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports.htm>

47 <http://www.eurostep.org/>

48 <http://www.socialwatch.org>

49 <http://www.oecd.org/dac/gender-development/dac-gender-equality-marker.htm>

50 Valentina Pellizzer, One World Platform for South East Europe and Network for Building Peace, European_Social_Watch_Report_2010

- „Да“ за рамноправната политичка и економска застапеност и родова еднаквост;
- „Да“ за еднаквите можности, човечки дигнитет, неотуѓиви човекови права;
- „Да“ за еднаквата плата за иста работа;
- „Да“ за дигнитетот, просперитетот и наши општества без сиромаштија.

СЛЗЕЕ МОНИТОРИНГ, ЕВАЛУАЦИЈА И НАТАМОШНО ДЕЛУВАЊЕ

Мониторингот, евалуацијата и понатамошното делување се основни делови на СЛЗЕЕ и истите можат да се случуваат на разни начини. Сепак, алатки кои се секогаш вредни се процесните индикатори. Идеално е резултатите да бидат евалуирани со водење евиденција / дневник на активности и на нивните исходи. Ваквиот запис мора да содржи активности кои биле реализирани и целите кои сега биле постигнати. Мора да се врши периодична евалуација на остварливоста на целите за лобирање согласно контекстот кој се менува и (новите) согледувања, и истите соодветно да се прилагодуваат.

Индикатори за односот помеѓу АНО и оние кои ги донесуваат одлуките (политичарите и јавните службеници) би можеле да бидат:

- Начинот на кој оние кои ги донесуваат одлуките ја перципираат нашата организација и целите?
- Дали оние кои ги донесуваат одлуките се во комуникација со нас за информации/ мислења?
- Дали оние кои ги донесуваат одлуките се повеќе отчетни кон нас?
- Дали има повеќе партиципативни механизми за добивање и давање инпут?

Индикатори за ефектите кои СЛЗЕЕ ги има врз оние кои ги донесуваат одлуките во земјите од Југоисточна Европа би можеле да бидат:

- Дали оние кои ги донесуваат одлуките се посвесни за прашањето кое сме го покренале?
- Дали сме постигнале разбирање со оние кои ги донесуваат одлуките?
- Дали оние кои ги донесуваат одлуките се повеќе отчетни кон нас?

Во однос на ефектите врз поширокото општество, индикатори би можеле да бидат:

- Дали прашањата кои сме ги покренале се релевантни за пошироката општа јавност?
- Дали сме успеале во подигнувањето на свеста за нашите прашања кај пошироката општа јавност?

Горенаведените индикатори доведуваат до конкретни активности: мониторинг, евалуација и понатамошно делување на СЛЗЕЕ:

- Длабински интервјуа;
- Работилници со фокус групи;
- Е-mail прашалници;
- Анкети на јавното мислење;
- Елаборација и преглед на целите и индикатори за учинок дефинирано во логичка рамка;
- Преглед на конкретни проектни планови;
- Преглед на планот за управување со ризик и мерки за ублажување.

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

АНО имаат потреба од јасна и директна стратегија за лобирање во врска со енергетската ефикасност, за да можат да работат стратешки и да ги поделат задачите и одговорностите за да се постигнат најдобри резултати.

12 СЛЗЕЕ чекори за постигнување на најдобрите резултати се:

- Чекор 1:** Појаснување на главните цели на АНО на полето на енергетска ефикасност и развојот на одржливи енергетски општини во земјите на Југоисточна Европа, вклучувајќи и имплементација на родова еднаквост;
- Чекор 2:** Подготвување на АНО за успешно лобирање и застапување со цел остварување на целите (распределба на вработените, финансиски средства, итн.);
- Чекор 3:** Определување на генералните цели на АНО за лобирање и застапување;
- Чекор 4:** Идентификување на конкретна задача за енергетска ефикасност и определување на целите на АНО за тоа (на пример: спроведување на Законот за енергетска ефикасност);
- Чекор 5:** Проверка дали за таа конкретна задача се можни лобирање и застапување – проценка на ризик;
- Чекор 6:** Анализа на засегнатите страни;
- Чекор 7:** Дефинирање на највлијателните донесувачи на одлуки;
- Чекор 8:** Дефинирање на други влијателни засегнати страни;
- Чекор 9:** Изготвување Акциски план за лобирање и застапување за оваа конкретна задача;
- Чекор 10:** Вклучување на принципите за родова еднаквост во СЛЗЕЕ и АПЛЗ;
- Чекор 11:** Спроведување Акциски план за лобирање и застапување за конкретните задачи;
- Чекор 12:** Обезбедување на мониторинг, евалуација и понатамошно постапување за активностите за лобирање и застапување.

Алатките за изготвување успешен Акциски план за лобирање и застапување за конкретна задача се:

- Идентификување критериуми за проценка и селекција на најефикасните активности за лобирање и застапување;
- Идентификување на соодветните методи (на пример: средби со оние кои ги донесуваат одлуките, јавни настани, петиции, тркалезни маси, новинарски текстови) и соодветни пренесувачи на пораките.

Успешни критериуми се:

- Степенот на влијание кое активностата ќе го има врз оние кои ги донесуваат одлуките, нивното мислење, став, итн.;
- Степенот на ризик (човечки, финансиски, губење на кредибилитетот) за АНО во спроведувањето на активностата;

- Кои ресурси се потребни за да се обезбеди континуитет на активностите за лобирање;
- Пристап до ефикасни лица кои ја пренесуваат пораката (исто така, со цел за поголема видливост на АНО).

Ефективни пренесувачи на пораките можат да бидат: медиуми, познати личности, стручни лица, спонзори (национални / меѓународни) и многу е важно да се изготват вистинските пораки за вистинската целна група на оние кои донесуваат одлуки. Општата јавност, заинтересираните чинители и оние кои ги донесуваат одлуките бараат различен пристап во соопштувањето на пораките.

Успешната имплементација на АПЛЗ за одредена задача ќе ја придвижи АНО кон посакуваните резултати. АНО треба да остане флексибилна и добро информирана во процесот на имплементација, што ќе ѝ овозможи да ги направи неопходните прилагодувања на избраниот пристап кога тоа би го барале околностите. Уште повеќе, АНО треба да функционира, и да се надградува, на јаките страни на **Мрежата на школи за џолиџички сџугии во Јужоисточна Европа** кога се воспоставуваат односи со оние кои ги донесуваат одлуките и со потенцијалните сојузници. Важно е да не се очекуваат брзи резултати и да се запамети дека за воспоставување на односи со доверба треба време. Од помош е да биде документиран напредокот со наведување на (сегашните) резултати од сите активности. Добриот мониторинг и документирање на активностите за лобирање и застапување ќе им овозможат на АНО подобар увид во тековните процеси и ќе помогнат во идентификувањето на можностите за интервенција. Внимателното мапирање не само што ќе помогне во идентификувањето на конкретни области на експертиза во однос на другите засегнати страни, туку исто така ќе ги посочи и евентуалните недостатоци во знаењето и ќе оневозможи дуплирање на напорите – сето тоа ќе им помогне на АНО да делуваат решително, истовремено прилагодувајќи го својот пристап на постојано променливите политички процеси.

Прејораки за усјешна имплементација на СЛЗЕЕ:

- Водење евиденција за сите актуелни процеси во донесувањето на одлуки и истата постојано да биде ажурирана. Ова во голема мера ќе ја унапреди ефективноста на нашите активности. Заснованост на експертизата во нашата мрежа или коалициски партнери и / или засегнати страни кои мислат исто како нас, за да добиеме пристап до дополнителни информации за официјалните процедури, лични интереси на оние кои ги донесуваат одлуките, итн.;
- Да посветиме време во градење на односи на доверба со оние кои ги донесуваат одлуките, со нивните вработени и со јавните службеници во релевантните одделенија на соодветните државни органи. Да не се фокусираме исклучиво само на клучните носители на функции туку да остваруваме контакти и со нивните асистенти, помошници и клучни вработени лица во нивните сектори. Тие често не само што имаат значително влијание во донесувањето одлуки туку може да бидат и оние кои ќе ги донесуваат клучните одлуки во иднина. Исто така треба да водиме сметка дека сме постојано во тек со сите промени во институциите т.е. оние кои ги донесуваат

одлуките и нивните вработени, како и сите измени во опкружувањето кои се однесуваат на нашиот фокус на лобирање;

- Резултатите од работењето на АНО и ефикасноста ќе бидат значително зголемени преку здружување на силите со Мрежата на школи за политички студии во Југоисточна Европа, како и со организациите кои размислуваат на ист начин а се дел од мрежите за застапување и коалиции. Секогаш се препорачува да се посвети малку време за правење проценка на потенцијалната додадена вредност и евентуалните проблеми кога размислуваме дали да се приклучиме на некоја коалиција;
- Да не трошиме многу време во прибирањето на позадински информации од интернет страници, мејлинг листи, итн. Ние треба да бидеме во тек со најновите настани но притоа треба да бидеме селективни! Определувањето колку некоја информација, од сите информации кои ни ги доставуваат, е корисна или не, ќе ни одземе драгоцено време кое е многу подобро да го поминеме во телефонски јавувања или средби со луѓето од клучните засегнати страни;
- И на крај, треба да сме свесни дека работењето со лобирање и застапување носи свои ризици. Најпрвин, тука е професионалниот ризик. Непишано правило е лобистите да мора да бидат обединет фронт и секогаш да водат сметка дека тие и нивните колеги не испраќаат конфликтни пораки до истите креатори на политики, за да не го поткопаат својот кредибилитет. На сличен начин, довербата во АНО може исто така да биде поткопана ако членките на сојузите со кои соработуваме привлечат негативен публицитет во медиумите. Добрите лобисти мора да бидат подготвени за вакви евентуални случки. Во нестабилен и ранлив политички контекст лобирањето може дури да значи и личен ризик затоа што не сите засегнати страни би имале еднаков позитивен став кон нашите активности за лобирање и застапување. Правењето редовна проценка на ризик ќе ни помогне да се справиме со вакви непредвидени ситуации тогаш кога би се случиле;
- Не постои универзален рецепт за ефикасно лобирање и застапување. Многу работи зависат од капацитетот кој го има лобистот за анализа, од знаењето, посветеноста и способноста да се изнајдат вистинските структури и да се интервенира во вистинските процеси во вистинско време. Лобистот треба да има лична посветеност, заложба и ентузијазам, како и храброст за преземање на ризици. Тука исто така мора да ги спомнеме и издржливоста и упорноста постојано да се бараат нови можности во често сложени (политички) ситуации;
- Соработката со други експерти и институции е од суштинско значење за планирање, имплементирање, мониторинг и евалуација на (успешна) кампања за лобирање и застапување.

СЛЗЕЕ ја потенцира потребата од колективно учење со цел подобрување на ефективноста на АНО. За да имаме поголем ефект од голема важност е здружување на силите и споделување на позитивните и негативни искуства во лобирањето и застапувањето.

Може да заклучиме дека главен предизвик за некоја АНО која се ангажира во лобирање и застапување е изнаоѓањето разни начини за ангажирање на сите засегнати страни и нивно мотивирање да продолжат со процесот насочен кон развивање на енергетски ефикасни и енергетски одржливи општини во државите од Југоисточна Европа, како најдобра можност за одржлив дваесет и први век.

